



П. К. Пеју

ЕССЕ НОМО

ПОЕЗИЈА КАО ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР

Да бисмо истински разумели неку прошлу епоху или њен гео, дужни смо да посејнемо за свим изворима који су нам на располагању, укључујући и поезију. Ипак, чини се да научна историографија то заборавља. Још, сада већ давних, седамдесетих година прошлог века, Андре Марло је писао: „Повијести нерадо признаје изузетности књижевне стваралаштва. Она као да на неки чудан начин зајвара очи пред чињеницом да ниједно уметничко стварање не иде само од себе.“¹ И данас се, чини се, сусрећемо с истом нејојустљивошћу историографије да приликом истраживања узме у обзир и књижевно стваралаштво, поезију нарочито, иако је поезија одличан историјски извор вреднији управо због несвесности намере да сведочи свом времену. Заправо, не само свом времену, она је сведочанство времена у његовој целости – шренушка у времену када је настала, али и давне прошлости јер језик у песми увек нас враћа и нечему праисконском „маичном јединству мишљења и дешавања које нам јуно слушњи одзивања из сујона јавремена“.² У свом есеју „Похвала лудости“ Чарлс Симић нам са сигурношћу тврди да кад би се Сајфа неким чудом враћила из мртвих и улегала сву јужву и саобраћај модерној свећи, у први мах сигурно би се ужаснула, али чим би јој превели неколико савремених лирских песма, осећала би се као код куће. Чини се да тој шврдњи можемо поклопити безусловну веру.

Било би добро да се овде подсетимо тога да свако тумачење неке појаве стиче до своје границе тамо где престаје језик, али да та граница постоји једино кроз језик. Поимање, разумевање лежи изван језичке способности, у домену је интуиције. Језик поштавља границе познајања, а поезија на неки, мојло би рећи, мистичан начин усјева да првазиђе то језичко ограничење иако су речи њено једино оруђе.

Као што смо навели, шврдњи Чарлса Симића можемо веровати иако је она интуитивна и, самим тим, у научном смислу неупотељена, те стога и неупотребљива. А она то свакако није. „Рационална истина и животи су ојречни“, говорио је шпански филозоф Миел Унамуно. Ми бисмо рекли да није, да је пошребно помирити их, да рационална наука прихвати интуитивно и све оно што лежи изван језичке способности, чему, парадоксално, припада и свеи поезије, како би што боље разумела неку појаву.

Овде доносимо неколико песама канадске песникиње П. К. Пеју као примере песама-историјских извора. Оне нам ошкривају не само унутрашње биће песникиње или њен доживљај соштивеној времена, већ и историјске чињенице и ојесе историјских доаћаја које је званична историографија заборавила, или је прешла преко њих, или су оне постоје несћале из колективној памћења. Такође, оне нам осликавају епоху западној свећи у првој половини 20. века у свој јуноћи, догајући многе слојеве слици изграђеној на основу подашака научне историографије.

Данијела Јовановић

¹ А. Malraux, *Неизвесности човјекове аваншуре и књижевности*, прев. Алка Шкиљан, Напријед, Загреб, 1979, стр. 5.

² Х. Т. Гадамер, *Филозофија и поезија*, прев. Саша Радојчић, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 57.

ЕССЕ НОМО

Лондон је тад имао времена да виси по галеријама.

Ишли смо заједно у галерију на Лестер скверу,

Епштајна су излагали.

Док смо ишли, рекао си:

„Полигамију би требало легализовати... моногамија је мртва.“

Вихор птица ти је зауставио речи.

„Кад смо већ код птица“, рекао си,

„посули смо катраном и перјем његову *Риму*.³“

Не... не ја... већ мој народ.

Чудни смо ми људи,

неартикулисани, а опет...

Ах! Ево га то место.“

Ушли смо у галерију,

али најбоље се сећам

свог проласка кроз врата сопственог ума

с Римом, као својом домаћицом,

која ми говори, исто што и ти:

„Моногамија је мртва.“

Људи никад раније нису тако причали.

Обично би говорили:

„Време напољу је дивно.“

Или, кад би се потрудили:

„Волео бих да нисам прочитао

ту Кронинову грозну књигу, опсцена је.

Шеширџин замак се зове...

Није требало да је прочитам.“

Нисам ни слутила да ми је нагло буђење било потребно.

Ушли смо у малу собу где је *Ессе Номо*⁴ стајао,

али за мене она је била празна.

³ Сер Џејкоб Епштајн (Jacob Epstein, 1880–1959), америчко-британски скулптор, један од пионира модерне скулптуре. Године 1925. његов барелјеф „Рима“ који је постављен у Хајд парку у Лондону у част Вилијама Хадсона, природњака и писца из 19. века, изазвао је велику контроверзу. Артур Конан Дојл и многе друге личности из света уметности и јавног живота потписали су петицију да се барелјеф уклони јер представља „уметничку анархију“. Рима је била измишљени лик из романа Вилијама Хадсона, девојка-богиња природе. (*Прим. прев.*)

⁴ Епштајнова скулптура Исуса која је, такође, својевремено изазвала велику контроверзу у Енглеској из више разлога, понајвише јер подсећа на скулптуре карактеристичне за антички период јужноамеричких цивилизација. (*Прим. прев.*)

Била сам и даље с Римом, причала о полигамији.

А онда сам ти осетила руку
како ме стеже за раме
и чула сам те како узбуђено кажеш:
„Да бисмо разумели скулптуру,
морамо заборавити Христа,
ово је моћни бог. Бог зачет
у главама пророка,
право из њихових ужаснутих мисли.
Ово је бог пошести,
не Христ који је умро
за човечанство – лепи, нежни дечак,
раздраган, сањар.“
„Пре него што га видиш“, рекао си,
„сети се, сети се да то није Христ.“

Погледала сам и мала соба је била испуњена силом,
силом страха у камену,
безграничном и окованом.
Месо које је покривало кости
чинило се као сама кост,
ужасна, света... није се могло доћи до даха –
Човек, деформисан, јаким бокова,
Бог смрти,
у малој соби у галерији на Лестер скверу,
тихо стоји.

„Има много тога што не знамо“,
окренуо си се ка мени.
(Ево човека, Рима, полигамија!)
„Мислим да би требало да нађемо неко тихо и пријатно место да попијемо чај.
Да размислимо“, рекао си.
Климнула сам главом. „Да размислимо“, рекла сам.
И попут младог стабла избацила сам бојажљиви изданак
и помолила се да дође дан, диван дан кад ће оно понети свој први плод.
И изненада били смо поново на ваздуху.

Лондон је тад имао времена да виси по галеријама.

ИТАЛИЈАНСКИ РАТНИ ЗАРОБЉЕНИК⁵

САД, 1946.

Са собом је донео више осећај за земљу него за оружје
транспортован у непријатељску земљу у коју је стигао
као што би дете стигло.

Други, тврдих срца, путовали су
право у Америку. Он, безазлен,
пронашао је тамо Италију у брдима и цвећу.

Нико га није тукао. Кроз варљиву светлост и сунце
открио је богато земљиште, сигурност.

У маслинама и поморанцама препознао је дом,
расцветали цветови луковица
били су му познати попут имена светаца.

Све док сјајни ауто није уз шкрипу прошао кроз капију
провезао се поред њега који је клечао и две
девојке као с обојених фотографија извириле кроз прозор
и засуле га неразумљивим речима попут камења,
затим стале и прострелиле погледом траку око његове руке,
био је сигуран.

И нашао се тад у Америци.
Страној и чудној и удаљеној.
Митском месту где су одлазили његови рођаци
сваки с торбом и окићен опроштајима
и о којима више никад ништа није чуо.

Постао је странац, без језика.
Брда су сад штрчала као бодежи,
цветови су се дошаптавали, сплеткарили против њега.
Трака око његове руке се спустила,
постао је сам у сивом пејзажу
где је сунце нагло експлодирало
потамнело и више није грејало.

⁵ Мало је познато да је током II светског рата у Америку интерниран велики број немачких и италијанских ратних заробљеника, преко 400.000, после успешне савезничке акције у Северној Африци 1943. Логори су се налазили у готово свим америчким савезним државама. Распуштени су после 1946. године. Током свог заробљеништва у САД, многи италијански заробљеници су радили на фармама. (Прим. ђрев.)

НЕСПОСОБАН ДА МРЗИ ИЛИ ВОЛИ

Угледавши копно, све му је дошло нагло и светло –
изненадни лет галебова и светлина таласа.
Тај нови поглед га је учинио странцем
и сад, кад више није био један од момчади, био је сасвим сам
и изгубљен у маси у коју је урастао
током морског путовања; био је стидљив
чак и с пријатељим, копно му је уносило нервозу.

Кад је брод пристао, стајао је на палуби
чврсто притиснут осталима. До аутобуса који
га је возио у камп био је
исти као и други – младић у каки униформи,
ослобођен, који се враћа с Истока.
Иако је цезнуо за слободом, било му је тешко
да замисли шетњу улицом
разговор с девојком
глас девојке.

Било је то скоро као да су му се некакви обриси налазили пред очима
које није могао у потпуности да види нити да види кроз њих;
као да су испред њега били други
који су му делимично заклањали поглед, који су могли
неразговорно да причају или чак плачу само ако би отворио уста.

На тренутак је пожелео да не мора да иде на обалу
у тај непознати град пријатеља. Већ их је градоначелник
поздравио преко радија,
испао би будала и због сирена које су завијале и врштале,
људи на доковима су јецали због њега
и свуда су се марамнице и заставе вијориле, али он је
стигао из безимене земље.

Три године је сањао о овом тренутку и како трчећи
просто раздире ваздух својим осмехом;
сањао је да ће мир моментално заменити рат.
Али сад је стигао кући, спрема се да се искрца и плаши се
тог превеликог простора и претерано плавог неба
и најзад схвата да је већина његових снова била лаж
а он и даље заробљеник,
да није у стању да буде слободан било где,
да мрзи непријатеља као што су желели од њега
или да воли своје суграђане као што би сам желео.

ШТРАЈК БАНКАРСКИХ СЛУЖБЕНИКА⁶

Квебек, 1942.

Кад је дошло време,
после историјског чекања,
били су спремни у својим штрајкачким јакнама
и исписаним паролама „En Grève“⁷
да се суоче с познатим улицама
и тврдим сержом на коленима и лактовима
полицајаца.

Осећали су притисак времена,
столови и шалтери и пултови с решеткама
у њиховим очима изгледали су као стратешка одступница
а стално иста, несмењена штрајкачка стража
била је обележена за сва времена.

У најближој цркви су горели
пламенови светих свећа,
у њиховим одједном туђим домовима
оброци су им постали хладни и крути као што су круте религиозне слике,
а метак с натписом „отпуштен“
био је забијен у њихове лобање.

А опет са дна⁸ сигурности успели су се
покретним степеницама⁹ до пораза,
срца у грудном кошу су болела, руке су им биле тешке;
неодлучни
само су продрмали чврсту узду
као што невреме тек дотакне гвоздени град.

(С енглеској њеревела Данијела Јовановић)

⁶ Због ниских надница и лоших услова рада укључујући и неплаћени прековремени рад, као и тражење дозволе од управе банке за склапање брака, банкарски службеници у Монтреалу су током 1941. године организовали синдикат с намером да побољшају услове рада. Управа банке је на то одговорила оптужбама да синдикат одржава везе с комунистима, притиском на запослене укључујући давање отказа. 30. априла 1942. банкарски службеници су подигли штрајкачку стражу испред подружница BSN банке (Banque Canadienne Nationale) и тиме извели први штрајк банкарских службеника у канадској историји. Многи од штрајкача су се вратили на посао после прве недеље штрајка, док је њих 39 остало у штрајку. Штрајк се званично завршио 23. маја након што је банка отпустила преосталих 39 штрајкача, чиме је било окончана и синдикална организација банкарских службеника. (Прим. њрев.)

⁷ Фр. „У штрајку“. (Прим. њрев.)

⁸ Употребљена је реч *cellar* чије значење може бити и најнижи службенички ранг. (Прим. њрев.)

⁹ У питању је игра речи јер је употребљена реч *escalator* која такође означава периодично повећање надница/цена. (Прим. њрев.)